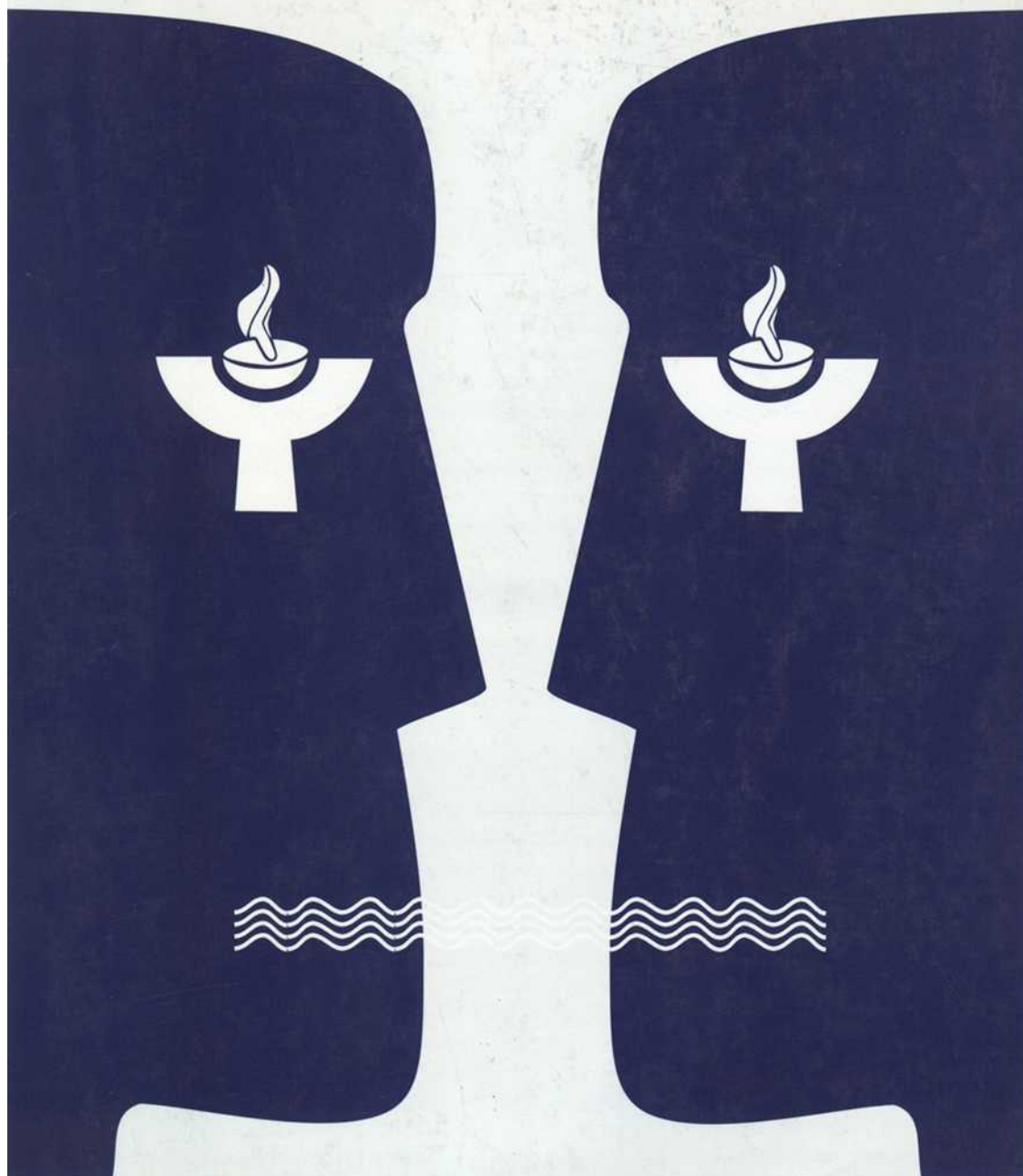

БЕОГРАДСКА ДЕФЕКТОЛОШКА ШКОЛА

1
2004

ISSN 0354-8759

САВЕЗ ДЕФЕКТОЛОГА ЗАЈЕДНИЦЕ СРБИЈА И ЦРНА ГОРА

Драган РАПАИЋ¹

Светлана СЛАВНИЋ¹ Горан НЕДОВИЋ¹

Чедо ВЕЉИЋ²

¹Дефектолошки факултет, Београд

²Завод за васпитање и образовање дјеце и омладине, Подгорица

ЕВРОПСКИ МОДЕЛИ ОБРАЗОВАЊА УЧЕНИКА СА ОМЕТЕНОШЋУ

Потреба сагледавања европских модела образовања ученика са ометеношћу произилази из настојања да се ширем аудиторијуму пружи информације о моделима што је могуће већег броја европских земаља. Овде су наведени модели образовања 15 европских земаља кроз анализу облика школовања, начин финансирања¹, трајања и едукацију кадрова који раде са ометеним ученицима. Такође је представљена актуелна образовна политика европских земаља у домену² живна образовна политика и пракса; 2) финансирање образовања ученика са ометеношћу³; асистенти и образовање ученика са ометеношћу⁴ комуникациона технологија у образовању ученика⁵ ометеношћу⁶ и ЗУрана интервенција, односно рани третман. На основу изведене анализе дефинисаних параметара праћења, можемо закључити да нема јединственог европског модела образовања ученика са ометеношћу али да постоје трендови које све поменуте земље настоје да прате у складу са својим културним, економским и финансијским способностима.

Кључне речи: модели, образовање, ученици, ометеност, Европа.

УВОД

Иако је у последњих неколико година образовање ученика са ометеношћу било у фокусу пажње стручне јавности и Министарства просвете и спорта Републике Србије, нисмо имали прилике да се упознамо са европским моделима образовања. У оптицају је био приступ селективне дистри-

буције информација што је неспојиво са праксом и науком. Информације морају бити потпуне, ма колико се оне допадале или не актуелном политичком естаблишменту. У противном - струка и наука ће се претворити у дневну политику а то ће само додатно компиковати друштвену ситуацију. Као пример лоше праксе 2001-2003. наводимо инсистирање на коришћењу термина «деца са посебним потребама». У земљама европске уније и Аме- 'шк'епабд7<децом са посебним потребама» се подразумевају надарена деца, деца странаца и деца са ометеношћу. Три године се овај термин користио на конференцијама, документима, плановима итд. А онда је тај термин замењен оним који је био у оптицају до 2001. године - деца са сметњама у развоју или ометеношћу. Сматрамо да је континуирано упознавање са европским моделима образовања ученика са ометеношћу предуслов за компаративну анализу и доношења плана реформских захвата. У основи ове анализе је документ Европска Агенција и Eurydice Network.

АКТУЕЛНА ОБРАЗОВНА ПОЛИТИКА ЕВРОПСКИХ ЗЕМАЉА

Актуелни концепти образовања ученика са ометеношћу подразумевају пет приоритетних области о којима свака земља води рачуна. Ове области корелирају са пет кључних проблема у едукације деце: 1) инклузивна образовна политика и финансирање образовања ученика са ометеношћу; 3) наставници и образовање ученика са ометеношћу, формација мултипле технологија у образовању ученика са ометеношћу - рана интервенција, односно рани третман (19).

Земље европске уније и земље које су кандидати за улазак у унију развијају образовну политику у правцу укључивања (инклузије) ученика са ометеношћу у редовне школе. То подразумева обезбеђивање специјалног наставника који има променљив степен ангажовања, али за свој рад мора да користи додатни простор и опрему (2,6,16). Додатна обука за наставнике током рада је обавезна. Политика образовних система европских земаља може се груписати у три категорије. У прву категорију се убрајају земље које развијају праксу укључивања готово свих ученика у редовно образовање (*one-track approach*). Овај систем образовања подразумева постојање великог броја служби које су усмерене ка редовној школи. Овакав концепт су прихватиле: Шпанија, Грчка, Италија, Португалија, Шведска, Исланд, Норвешка и Кипар. Земље које припадају другој категорији (*multi-track approach*) имају вишеструки приступ инклузији. Оне нуде разне службе између два система специјалног и редовног школовања. Овакав си-

стем образовања имају: Данска, Француска, Ирска, Луксембург, Аустрија, Финска, Велика Британија, Летонија, Чешка, Естонија, Литванија, Пољска, Хрватска и Словенија. Трећа категорија (*two-track approach*) третира два одвојена образовна система који међусобно нису повезани, јер су ученици са ометеношћу обично смештени у специјалне школе или одељења. Ови системи образовања су (или су бар били до недавно) под различитим законодавством. Земље које имају два паралелна система су: Белгија, Швајцарска, Немачка, Холандија, Србија и Црна Гора. Најновија истраживања показују да Немачка и Холандија, због недавне измене политике напуштају овај образовни систем и крећу се према другој категорији (вишесмерни приступи инклузији).

ОБУХВАЋЕНОСТ ДЕЦЕ СА ОМЕТЕНОШЋУ У ОБРАЗОВНИ ПРОЦЕС

Може се рећи да је веома различит обухват деце са ометеношћу у образовни процес. Те разлике се виде не само у процентима који се односе уопште на децу са ометеношћу већ и на њихово образовање у редовном односно специјалном школству.

Подаци приказани у табели бр.1 значајно се разликују између земаља. Варијације су настале због примене различитих методологија прикупљања и презентирања података. Неке земље не могу да дају тачне податке због децентрализације њихових образовних система, што је на пример случај са Шведском, Финском и Данском. Такође су приказани различити подаци који се односе на проценат едукације ученика у специјалним школама. У Грчкој, на пример, само 1% ученика је са ометеношћу док је у Естонији, Финској, Исланду и Данској овај проценат и до 10%. Екстремне разлике између земаља везане су за законодавство, дијагностичке процедуре и финансирање. Ипак, узимајући у обзир све земље, око 2% свих ученика у Европи се образује у специјалним школама или специјалним одељењима. Поједине земље смештају мање од 1% ученика у издвојене школе и одељења, док Швајцарска, на пример то чини у 6% случајева. Разматрајући бројке и проценте везане за децу са ометеношћу, земље северо-западне Европе чешће смештају ученике у специјалне установе од јужноевропских и скандинавских земаља. Мишљена смо да је ова појава повезана са демографским карактеристикама, односно да је везана за густину насељености земље.

ТАБЕЛА 1 Образовање ученика у Европи

Земља	Број ученика доспелих обавезно образовање	Проценат за ученика ометеношћу	Проценат за ученика са одвојеним условима	Година
Аустрија	848,126	3,2%	1,6%	2000/2001
Белгија(Де)	9,427	2,7%	2,3%	2000/2001
Белгија(Ф)	680,360	4,0%	4,0%	2000/2001
Белгија(Нл)	822,666	5,0%	4,9%	2000/2001
Кипар	Н/А	5,6%	0,7%	2000/2001
Чешка	1,146,607	9,8%	5,0%	2000/2001
Данска	670,000	11,9%	1,5%	2000/2001
Естонија	205,367	12,5%	3,4%	2000/2001
Финска	583,945	17,8%	3,7%	1999
Француска	9,709,000	3,1%	2,6%	1999-2001
Немачка	9,159,068	5,3%	4,6%	2000/2001
Грчка	1,439,411	0,9%	<0,5%	1999/2000
Мађарска	1,191,750	4,1%	3,7%	1999/2000
Исланд	42,320	15,0%	0,9%	2000/2001
Ирска	575,559	4,2%	1,2%	1999/2000
Италија	8,867,824	1,5%	<0,5%	2001
Летонија	294,607	3,7%	3,6%	2000/2001
Лихтенштајн	3,813	2,3%	1,8%	2001/2002
Литванија	583,858	9,4%	1,1%	2001/2002
Луксембург	57,295	2,6%	1,0%	2001/2002
Холандија	2,200,000	2,1%	1,8%	1999-2001
Норвешка	601,826	5,6%	0,5%	2001

Пољска	4,410,516	3,5%	2,0%	2000/2001
Португалија	1,365,830	5,8%	<0,5%	2000/2001
Словачка	762,111	4,0%	3,4%	2001/2002
Словенија	189,342	4,7%	(0	2001
Шпанија	4,541,489	3,7%	0,4%	1999/2000
Шведска	1,062,735	2,0%	1,3%	2001
Швајцарска	807,101	6,0%	6,0%	1999/2000
В. Британија	9,994,159	3,2%	1,1%	1999/2000

Извор: Европска Агенција и Eurydice Network (2)

Табела бр. 2 приказује резултате који се односе на обухваћеност деце у специјалним школама у појединим земљама Европе. Мање од 1% деце је обухваћено специјалним школством у Кипру, Грчкој, Италији, Норвешкој и Португалији, а више од 4% ученика је обухваћено у Чешкој, Немачкој, Швајцарској и у Француском и Фламанском кантону Белгије.

ТАБЕЛА2

Обухваћеност деце у специјалним школама у појединим земљама Европе

<1%	1-2%	2-4%	>4%
Кипар Грчка Исланд Италија Норвешка Португалија Шпанија	Аустрија Данска Ирска Лихтенштајн Литванија Луксембург Холандија Шведска Велика Британија	Белгија(ДЕ) Естонија Финска Француска Мађарска Летонија Пољска Словачка	Белгија(Ф) Белгија(НЛ) Чешка Немачка Швајцарска

АНАЛИЗА МОДЕЛА ОБРАЗОВАЊА УЧЕНИКА СА ОМЕТЕНОШЋУ У ЕВРОПИ

Образовање ученика са ометеношћу ћемо анализирати са аспекта облика школовања, начин финансирања, трајања и едукације кадрова који су укључени у образовни процес у појединим земљама Европе.

Аустрија

Подршку образовању ученика са ометеношћу обезбеђују специјални наставници из специјалних школа или из патронажних служби. Разредни и специјални наставници раде као тим, планирају и организују образовни рад. Професионалци из патронажних служби ученицима нуде директну помоћ за специфична оштећења. У овој земљи влада формира специјалне школе према њиховим потребама. Индикатор за финансирање је број ученика са ометеношћу. Одлуку о додели средстава доносе региони или специјалне комисије у школама.

Обучавање наставника за рад са ученицима са ометеношћу зависи од аутономног наставног плана разних педагошких академија у 9 федералних провинција. Број предавања варира од неколико недељно до посебних пројеката и

додатне обуке која покрива целокупно подручје инклузивне педагогије. Додатно образовање није сасвим обавезно али се наставници-ма са додатним квалификацијама даје предност при запошљавању. Додатно образовање укључује специфичне квалификације за рад са ученицима оштећеног вида, оштећеног слуха, физичким или говорним оштећењима и у озбиљним проблемима у понашању као и са ученицима у болницама.

Белгија

Ученицима помоћ пружају углавном специјални наставници из специјалних школа и из Центара за вођење ученика. Они обезбеђују информације, савете и помоћ разредном наставнику. Специјални наставници мање пружају помоћ ученицима са краткотрајним тешкоћама, а све више пружају директну помоћ разредним наставницима и школи. Ови наставници координирају обезбеђивање помоћи, разрађују методе рада и обезбеђују образовне програме.

Модел финансирања је заснован на потребама и броју ученика и њега финансира влада преко региона. Образовање наставника укључује стицање основних знања о образовању ученика са ометеношћу. Практична обука се спроводи на последњој години студија. Сечена знања чине наставнике компетентним за рад у специјалним школама или са ученицима са тешкоћама у учењу који похађају редовне школе. Додатно образовање је изборно и траје 1-2 године или 240 часова општег образовања и 420 часова практичног рада у школи, што се протеже на више година. Ово образовање се односи на опште знање о наставним методама и адаптацијама наставних планова. Оно подразумева и стицање специфичних знања о ученицима с оштећењем вида, слуха и интелекта али и упознавање са специфичним техникама, као што је на пример знаковни језик.

Кипар

Специјални наставници који су стално или повремено прикључени школама, помажу деци са инвалидношћу да савладају наставно градиво. Помоћ пружају и говорни терапеути, који одређено време проводе у свакој школи. Ван школе помоћ пружају и друге институције, као што су, разни инспекторати, координатори за посебне образовне потребе, образовни и психолошки специјалисти или здравствене и социјалне службе. Пошто Кипар спада у земље с релативно ниским процентом ученика у специјалним школама или разредима, они користе средства која одређује влада и преноси на регион.

Наставници образовање стичу током четворогодишњих студија. Наставни план и програм студија нуди један обавезни и један изборни модел о образовању ученика са ометеношћу. У овој земљи нема програма за додатно образовање наставника за рад са овом категоријом ученика. Наставници се подстичу да похађају локалне семинаре и курсеве који се баве образовањем ученика с посебним потребама.

Чешка

Помоћ ученицима са ометеношћу пружају специјални наставници који имају задатак да саветују и помажу наставницима и родитељима. Помоћ се пружа преко специјално образовних центара или преко саветовалишта. Ови специјализовани центри су задужени за пружање помоћи која се огледа у креирању индивидуалних образовних планова који се праве у сарадњи са наставником и учеником, поштујући његову ометеност и степен активности.

У овој земљи важи принцип "директног улагања средстава", што значи да финансирање није додељено општинама већ регионима, провинцијама, областима и групама школа. Финансирање може бити индиректно од централне владе кроз друге делатности. На овај начин се финансирају школе и ученици који имају лакшу ометеност. Локалне власти одлучују о финансирању појединачно укључених ученика. Обим средстава зависи од мишљења стручњака о потребама ученика. Ученици у инклузивном образовању добијају мање средстава него ученици који су у специјалним школама.

За наставнике редовне основне школе, нуди се иницијално образовање ометеница са ометеношћу. Оно обично подразумева 2-3 часа предавања недељно током 1-2 семестра. Обучавање укључује опште информације о ометеностима. Образовање за наставнике у специјалним школама се одвија током десетосеместралних специјалистичких студија које пружају професионалне компетенције за образовање ученика са ометеношћу. Образовање се стиче на дефектолошком факултету. Додатно образовање је обавезно и варира од 2 до 3 године. Специјалистички курсеви укључују опште и специфичне предмете и специфичну обуку о једном типичном оштећењу према наставниковом избору, на пример тешкоће у учењу, говорни поремећаји итд.

Данска

Ученицима са ометеношћу помоћ углавном пружају специјални наставници који су стално запослени у редовној школи. Они по потреби сарађују са наставником у учионици, за време часа. Друга могућност помоћи је "групно поучавање" које је ван учионице и у случајевима када је ученицима потребна помоћ за неколико предмета. Локална педагошка служба је задужена за предлагање и праћење помоћи коју ученик треба да добије у сарадњи са редовном школом.

Финансирање ученика са ометеношћу се врши на два начина: а) општине одлучују како ће фондови за образовање ученика бити употребљени, б) средства се не додељују општинама већ регионима, провинцијама и групама школа. Што се више средстава издваја за специјалне школе и разреде то мање средстава за инклузивне службе.

Иницијално образовање се стиче у току четрдесеточасовног курса. Циљ овог курса је да се обезбеде посебна знања која се односе на ученике са тешкоћама у учењу као и помоћ у превазилажењу тешкоћа које произилазе из оваквих потреба. За рад са ученицима са ометеношћу у овој земљи је неопходно професионално искуство од две године.

Финска

Специјални наставници, који су стално запослени у школи, углавном пружају помоћ ученицима са ометеношћу. У зависности од локалне образовне власти, наставнику, школи или ученику, помоћ може пружити професионални саветник, школски социјални радник или школска медицинска служба. Тим за "добробит ученика" подразумева сарадњу ученика, његових родитеља, свих наставника и свих стручњака који су укључени у припремање индивидуалног образовног програма кога треба имплементирати у редовној школи. Такође постоје и групе "за помоћ ученицима" како би се осигурали добри образовни услови и контролисао напредак сваког ученика појединачно. Ове групе чине сви професионалци и директори школа.

Влада додељује средства општинама а општине имају главну одговорност за расподелу средстава. Овде важи децентрализовано финансирање ученика са ометеношћу. Општине одлучују како ће фондови бити употребљени. Већи број специјалних школа и разреда истовремено значи мање средстава за инклузивне

службе.

Васпитачи и разредни наставници имају 1-2 студије недељно, зависно од факултета. Студије укључују предавања, практични рад и посећивање школа. За ниже и средње образовање наставници израђују једну студију недељно, углавном кроз предавања. Понуђена је и изборна обука која, зависно од факултета може укључити додатна предавања за предшколско основношколско и средњошколско образовање. Уколико се одабере образовање за рад са ученицима са ометеношћу онда се стиче назив специјалног наставника. Додатно образовање је обавезно и траје 12-18 месеци, односно 35 студијских недеља. Укључују се сви наставници од предшколског до средњошколског образовања. Овакво образовање укључије специфичну обуку за специјалне разредне наставнике који раде са ученицима оштећеног вида, слуха, физичке и интелектуалне поремећаје.

Француска

> - _

У овој земљи ученицима помоћ пружају специјалисти из разних служби. Они помажу ученицима повремено или стално. Поред ученика, они помоћ пружају и наставницима и другом особљу школе. Специјални наставници из мреже специјалне помоћи помажу ученицима у савладавању градива у свим ситуацијама када ученици захтевају трајну или привремену помоћ у учењу (14).

Влада финансира специјалне школе према њиховим потребама. Различита министарства су укључена у финансирање ученика са ометеношћу. Разликује се начин финансирања специјалних школа од финансирања инклузивних служби. Инклузивне службе се финансирају од централне владе преко служби које су задужене за обезбеђивање специјалних услова.

Иницијално образовање наставника се стиче током обуке од четрдесет два часа. У току овог курса стичу се информације о подучавању ученика са ометеношћу, болестима или другим проблемима. Додатно образовање је изборно и траје две године. То укључује општу и специфичну обуку према различитим типовима оштећења.

Немачка

Специјални наставници из специјалних школа или из социјалних служби задужени су за помоћ ученицима и то на нивоу превентивних мера, спојених образовних активности у редовним школама као и за образовну сарадњу између редовних и специјалних школа. Такође постоје и помоћни наставници који су чланови тима школе и то су углавном специјалисти за проблеме језика или понашања. Са ученицима раде у оквиру часа у учионици или ван учионице у зависности од ученикових потреба (13).

Влада финансира специјалне школе према њиховим потребама, а показатељ је број ученика са ометеношћу. Процес одлучивања је организован на нивоу регионалних или школских комисија.

Будући наставници своја знања могу стицати током иницијалног образовања у трајању од четири и по године на факултету, плус две године практичне обуке у школи. За рад са децом са ометеношћу неопходно је двогодишње професионално искуство. Додатно образовање је обавезно и траје две године. Оно укључује специфичну обуку из два предмета, на пример: тешкоће у учењу, интелектуална ометеност, оштећења вида и проблеми у понашању.

Грчка

Ометеним ученицима помоћ пружају специјални наставници из специјалних школа. Они им директно помажу и асистирају наставницима са разним наставним средствима. Задужени су и за диференцијацију наставних програма, информисање осталих ученика, као и за сарадњу између школе и породице. Финансирање образовања ученика са ометеношћу је од централне владе кроз институције које имају главну одговорност за обезбеђивање специјалних установа.

Образовање наставника за рад са децом са ометеношћу реализује се преко курсева и посеђивањем специјалних школа. Нема посебних прописа о програмима наставничке обуке за рад са децом са ометеношћу. За рад са овом децом неопходно је професионално искуство у трајању од пет година. Додатно образовање је обавезно, траје две године и усмерено је на разредне наставнике. Додатна обука се односи на стицање знања о тешкоћама у учењу а специфична обука о оштећењима вида, слуха или моторике.

Италија

Специјални наставник је члан тима школе и пружа помоћ ученицима са ометеношћу у редовним школама. Израда и имплементација индивидуалног образовног плана је главни задатак специјалног наставника. Они помажу ученицима током часа у учионици. Средства за финансирање ученика са ометеношћу се не додељују општинама већ регионима, провинцијама и префектурама. Финансирају се инклузивни програми преко установа које су зато задужене.

Специјални наставници похађају једногодишњи курс који покрива специфична теоријска знања и практичну обуку. Теоријска знања се стичу на факултету а практична обука подразумева похађање локалних школа. Наставници који раде са слепим и глувим ученицима добијају један додатни изборни семестар.

Холандија

Ученицима са ометеношћу помоћ пружају помоћни наставници из специјалних школа. Они паралелно раде са наставницима на изради индивидуалних програма, припреми и обезбеђивању додатних средстава, индивидуалном раду са ученицима као и контактима са родитељима. Помоћ могу да пруже и редовне школе које имају искуства са инклузијом, а та помоћ је усмерена на информисање наставника, процени и обезбеђивање наставних средстава. У овој земљи постоји модел директног улагања средстава за ученике са лакшим образовним проблемима. Одобрена средства се додељују групи редовних и специјалних школа. Висина средстава зависи од броја ученика са ометеношћу.

Знања о ученицима са ометеношћу се стичу кроз програме опште обуке. Обука укључује упознавање са образовањем ученика са ометеношћу. Додатно образовање је изборно и траје две године. Укључује теоријску и практичну обуку која је усмерена на различите категорије оштећења и различите послове који се односе на образовање ученика са ометеношћу. За наставнике који раде у специјалним школама додатно образовање је обавезно, па самим тим имају и нешто више плате.

Пољска

Наставници који раде са ученицима ометеним у развију, добијају помоћ од Националног центра за психолошку и педагошку помоћ или од регионалних Центара за наставну методологију. Ови центри наставницима обезбеђују обуку која

је на нивоу курсева. Редовне школе имају обавезу да обезбеде психолошку и педагошку помоћ ученицима, наставницима и родитељима. Школе су такође у обавези да формирају помоћна одељења, у зависности од потреба ученика. И у овој земљи средства се додељују регионима, провинцијама, областима и групама школа. Образовање ученика са ометеношћу се финансира од централне владе преко служби које су задужене за инклузивно образовање.

Додатно образовање наставника је широко и укључује петогодишње додипломске студије за наставнике који раде у специјалном образовању. Тросеместрално постдипломско образовање је намењено наставницима који су дипломирали на студијама за рад у редовним школама. Трећа опција је двосеместрално студирање за наставнике који намеравају да раде или већ раде у школама где су ученици са оштећењима а који су стално или само делом укључени са осталим ученицима.

Шпанија

У основним и средњим школама помоћ ученицима са ометеношћу углавном пружају специјални наставници који су стално запослени у школи. Они са ученицима и наставницима праве индивидуалне курикулуме и воде бригу о њиховој примени. Обавеза им је и да помажу породицама. Помоћ могу пружати и локални психолошко педагошки тимови који су одговорни за процену ученика и саветовање наставника и другог школског особља. Специјалне школе финансира влада на основу броја ученика са ометеношћу али и у зависности од степена оштећења.

Едукација будућих наставника се остварује на два начина: кроз специјалистичку обуку у виду иницијалног образовања у трајању од три године и кроз обуку из предмета од укупно осамдесет часова који се односе на тешкоће у учењу и ометеност у развоју. Иначе, сваки факултет има слободно креирања сопственог програма. Додатно образовање је предвиђено за наставнике основних школа који раде у специјалним смештајима или у редовним школама. Оно је обавезно и траје три године. Укључује општу обуку о тешкоћама у учењу и обуку о оштећењима. Специфична обука се омогућује наставницима који раде са ученицима са оштећеном слухом.

Шведска

Специјални наставници у школама задужени су за помоћ ученицима са ометеношћу. Општине су одговорне за обезбеђивање и финансирање помоћи школама. Стручно усавршавање се организује на нивоу општине у сарадњи са Националним институтом за образовање ученика са ометеношћу. У овој земљи општине одлучују како ће фондови за образовање ученика са ометеношћу бити употребљени. Начин финансирања такође одређују општине. Ако општине доделе више средства специјалним школама и специјалним разредима, онда ће инклузивне службе добити знатно мање средстава.

Образовање наставника за рад са децом са ометеношћу је у оквиру општег образовања или као додатно кроз специјалне курсеве. Трајање и садржај ових курсева варира између различитих високошколских установа. Додатна обука укључује практична знања за предавање ученицима са ометеношћу као и стратегије помоћи наставницима. Обучавање током рада је обавезно за све наставнике.

Швајцарска

Помоћ ученицима пружају углавном специјални наставници или специјални професионалци из специјалних или редовних школа. Они обезбеђују помоћ свим ученицима са ометеношћу као и њиховим наставницима (15). Финансирање специјалних школа директно врши влада. Расподела средстава је у зависности од броја ученика са посебним потребама. Одлуку о висини средстава доносе региони или комисије у школама.

Иницијално образовање наставника захтева трогодишње студије. Додатно образовање је обавезно и траје две године. Специјализација или додатно образовање се препоручује за оштећења вида и слуха

ПОТРЕБЕ МАЛЕ ДЕЦЕ И ПРЕДШКОЛСКО ВАСПИТАЊЕ

Потребе мале деце са ометеношћу и њихово предшколско васпитање представљају веома деликатну релацију. Ометеност на предшколском узрасту детерминише развој детета. Свако дете има своју линију развоја, а посебно оно које је у развоју ометено. Због тога, програмски садржаји морају бити стимулативни, организовани, континуирани и праћени (6,10,16).

У многим земљама деца пре него што се укључе у школу похађају различите предшколске установе. Те установе се међусобно разликују. Главне разлике се односе на стручне квалификације особља које ради са децом. Глобално, све предшколске установе се могу поделити у три групе: јаслице, ваншколске институције са образовном оријентацијом и школе.

Јаслице, или како се још називају центри за дневну бригу, или центри за играње, уопште нису у надлежности Министарства просвете и особље није у обавези да се стручно усавршава за рад са децом ометеном у развоју.

Ваншколске институције са образовном оријентацијом, прихватају децу различитог узраста. Ове институције нису у надлежности установа које су одговорне за образовање, али особље је квалификовано за рад са децом.

Школе су у директној надлежности Министарства просвете и запослени морају имати квалификације које министарство прописује.

Што се тиче избора предшколске установе, у већини земаља родитељи имају право да изаберу установу која им највише одговара. Проблеми настају ако је установа приватна или ако такве установе не постоје у региону где је дете настањено. Листе за чекање се помињу у Аустрији, Енглеској, Немачкој, Исланду, Литванији, Холандији, Норвешкој, Португалији и Швајцарској.

Деца ометеној у развоју се даје предност при упису у образовне предшколске установе у Немачкој, Енглеској, Исланду, Норвешкој, Шпанији, Шведској и Холандији, и ако у њима нема посепних програма. У Чешкој републици постоји тенденција да се предшколско образовање омогући свој деци, с тим да деца ометена у развоју похађају и редовне и специјалне вртиће.

ТАБЕЛА 3 Могући предшколски смештај

ОП	Јаслице/дневна брига	Ваншколске институције образовном орјентацијом са	Школе
Од рођења	Чешка, Кипар, Грчка, Литванија, Шпанија	Чешка, Норвешка	Литванија
3 месеца	Белгија, Данска, Енглеска, Француска, Немачка, Ирска, Италија, Луксембург, Холандија, Шпанија, Швајцарска		Шпанија
6 месеци		Данска, Финска	
1 година	Немачка	Италија, Шведска	Естонија, Исланд, Летонија
2-2,5 године			Белгија (франц., флам.зај.), Чешка, Француска
3 године		Аустрија, Немачка, Пољска, Португалија, Словачка	Кипар, Енглеска, Италија, Португалија, Белгија (нем. говорна зај.)
4 године		Швајцарска	Грчка, Ирска, Луксембург, Холандија
5 година			Немачка

У наведним европским земљама не постоји јединствен став о времену и облицима организованог рада са предшколском децом ометеном у развоју. Ово говори о различитој вертикалној организацији просветних служби које интегришу ову децу од ређења, односно неколико месеци од рођења, или када напуне 1,2,3,4 или 5 година (Табела. бр. 2).

ЗАКЉУЧАК

На основу изведене анализе модела образовања деце са ометеношћу у 15 европских земаља можемо донети одређене закључке.

- Деца са ометеношћу су обухваћена образовним процесом на нивоу предшколског, основношколског и средњешколског образовања.
- Не постоји јединствен европски модел образовања ученика са ометеношћу.
- Школовање деце са ометеношћу финансира држава директно или преко општина, региона или школа
- Специјални наставници раде са ученицима у редовној или специјалној школи.
- Начин образовања специјалних наставника је различит и креће се од посебних факултета преко специјалистичких или последипломских студија или курса.

Напомињемо да особе са ометеношћу, поред законских регулатива траже и остваривање повољних услова за њихову реализацију, што подразумева добру информисаност друштва, промену негативних ставова и интеракцију тих особа са културним, политичким и економским аспектима друштвене заједнице (2,6,18). То значи да васпитно образовни систем мора да прати промене у свим сферама живота.

Активно укључење свих грађана у друштвене токове је циљ социјалне политике сваке земље, без обзира на њен економски статус и друштвено уређење (10,12,18). Покушај налагања одговарајућих педагошких модела за реализовање школе за све ученике је сложен и дуготрајан процес и мора се заснивати на партнерским односима родитеља и деце /примаоци услу- га/ са једне стране и свих релевантних стручњака и служби /даваоци услу- га/ са друге стране.

ЛИТЕРАТУРА

1. Biondić, I., *Integrativna pedagogija, dgoj dece saposebnim potrebama*, Školske novine, Zagreb, 1993.
2. Бојанин, С., Ђордић, А., *Општи приступ особима са хендикепом*, Црвени крст Републике Српске, Бања Лука, 2000.
3. Booth, T., *Progress in inclusive edukation; Meeting Special and Diverse Educational Needs : Making Inclusive Education a Reality*, Helsinki, 2000
4. Vayrynen, S., *Towards an Inclusive Society*, Finland, Helsinki, 2000.
5. Dyson, C., Millward A., *Towards inclusive schools: Mapping the field*, London, 1995.
6. Eklinth, K., *The Right of All Children and Jounge People to a good Education in a Unified School for All Pupils*, Making Inclusive Education a Reality, Finland, Helsinki, 2000.
7. *Europen Agency for Developmentin Special Needs Education: Special Needs Education in Europe*, Tematic Publication, January,2003.
8. Zovko, G., *Učenci sa smetnjama u razvoju*, u: *Reforma odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju*, Savez društva defektologa Hrvatske, Zagreb, 1996.
9. Johnson, M., *Theory and practice of a TEMPUS joint European project*, *European Journal of Special Needs Education*, Vol. 11,3; 1996.
10. *Konvencija o pravima deteta*, Jugoslovenski centar za prava deteta, Beograd, 1999.
11. Norwich, B., *Inclusion in Education - From Concepts Values and Critique to Practice*, New Millennium Series, Falmer Press, London, 1999.
12. OECD (Centre Educational Research and Innovation); *Inclusive Education at Work'*, Students with Disabilities in Mainstream Schools, France, 1999.
13. *Програм основне школе у Немачкој*, Министарство просвете Републике Србије, Сектор за истраживање и развој образовања, Београд, 1997.
14. *ПроЗрам основне школе у Француској*, Министарство просвете Републике Ср- бије, Сектор за истраживање и развој образовања, Београд, 1997.
15. *Програм основне школе и пиже срегипе школе у Швајцарској*, Министарство просвете Републике Србије, Сектор за истраживање и развој образовања, Бе- оград, 1998.
16. *Salamanca Framework of Action: In final report*, Ministry of Education and Science, Salamanca, Spain, 1994.
17. Slee, R., *The politics of theorising special education in:* C. Clark, A. Dyson, A. Mil- lwards (Ed) *Theorising special education*, David Fulton, London, 1998.
18. *Стандардна правила за изједначавање могућности особа са онеспособљењем*, Уједињене Нације, 1994.
19. Стрика, В.: *Раио детињсШво и посебне образовне потребе*, Настава и васпита- ње, 3-4, стр.428-440, 1999
20. Wolfesberger, W.: *The Principe of Normalizition in Human Service*, National Institute of Mental Retardation, Canada, Toronto, 1972.
21. UNESCO: *HELPING Handicapped Pupils in Ordinary Schools Strategies for Teacher Training*, 1985.
22. Fulgosi-Masnjak, R., *Efekti različitih modela integracije djece usporenog kognitiv- nog razvoja- stavovi učenika i roditelja*, Magistarski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1989.
23. Hegarty, S., *Reviewing the literature on intrgration European Jurnal of Special Needs Education* 8,

1993.

EUROPEAN MODELS OF EDUCATION OF DISABLED PUPILS

190

RAPAĆ D, SLAVNIĆ S, NEDOVIĆ G, VELJIĆ Č.
Faculty of Defectology, Beograd

Summary

Needs for consideration of European models of education of disabled pupils appear as a reason to inform auditorium with information's from the different European countries. Here is presented models of education in 15 European countries. Also is presented current education policy in domain of: 1) Inclusive education policy and praxis, 2) Financing, 3) Professionals, 4) Communication technology in education of disabled pupils and 5) Early interventions and treatment. Based on analyze of defining parameters we could conclude that unique model of education pupils with disability are not exist but some trends which European countries try to follow according their culture, economy and finance capability.

Key words: models, education, pupils, disability, Europe.